

AHMED
EL-MU'AMMÂYÎ

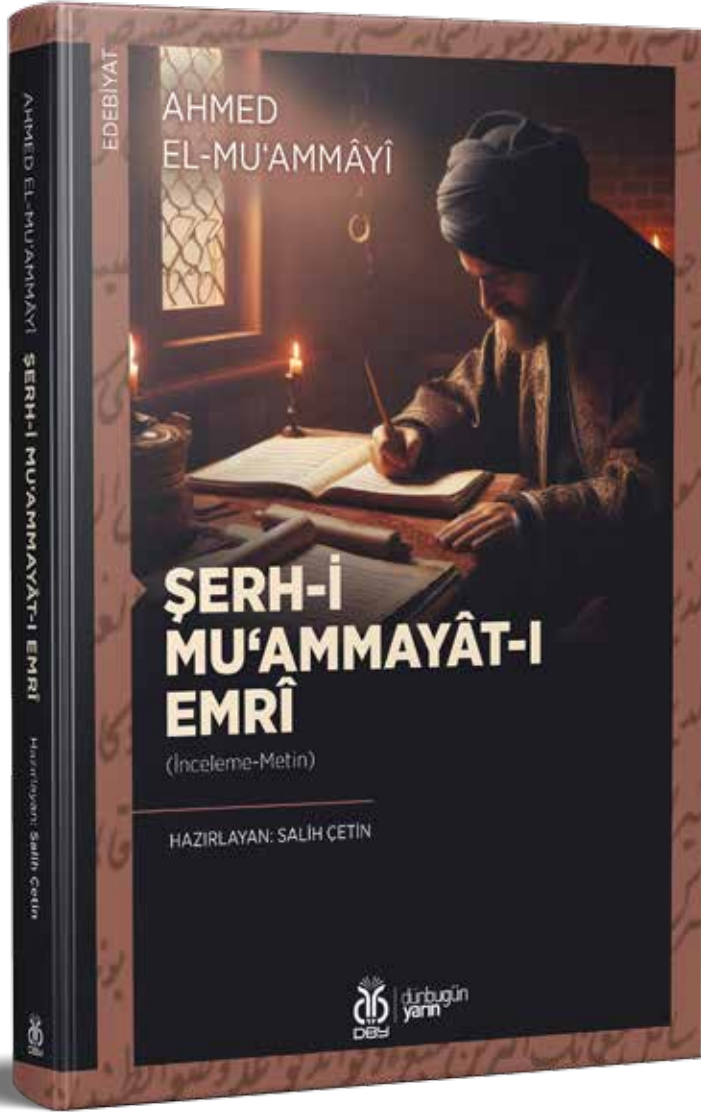
ŞERH-İ MU'AMMAYÂT-I EMRÎ

(İnceleme-Metin)

HAZIRLAYAN: SALİH ÇETİN

dünbugün
yarın

Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

© 2023, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™
Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 339
Edebiyat: 166

ISBN 978-625-6769-29-8
Sertifika No: 52315

Birinci Baskı: İstanbul, 2023

Yazar: Ahmed el-Mu'ammâyî

Yayın Yönetmeni: İrfan Güngörür

Dizi Editörü: Furkan Öztürk

Kitap Editörü: Ekrem Bektaş

Baskı Hazırlık: DBY Ajans

Baskı/Cilt:
Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. A.Ş.
(Sertifika No: 46519)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Ahmed el-Mu'ammâyî
Şerh-i Mu'ammayât-ı Emrî [İnceleme-Metin]
Hazırlayan: Salih Çetin ; Editör: Ekrem Bektaş (Prof. Dr.)
İstanbul : DBY Yayınları, 2023.
290 s. ; 15,0 x 21,0 cm ___ (DBY Yayınları ; No. 339)
ISBN 978-625-6769-29-8
1- Edebiyat 2- Şerh 3- Muamma

Bu kitap, 22 Haziran 2023 tarihinde Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı yüksek lisans programı kapsamında, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında, Prof. Dr. Ekrem Bektaş danışmanlığında savunulan "Ahmed el-Mu'ammâyî Şerh-i Mu'ammayât-ı Emrî (İnceleme-Metin)" adlı yüksek lisans tezinin gözden geçirilerek kitaplaştırılmış hâlidir.

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu - Fatih / İstanbul
Tel.: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

İçindekiler

Kısaltmalar.....	8
Ön Söz.....	9
Giriş: Edirneli Emrî.....	13
Hayatı.....	13
Edebî Şahsiyeti.....	15
Ahmed el-Mu'ammâyî.....	18

BİRİNCİ BÖLÜM MUAMMA

1.1. Muamma Kavramı.....	23
1.2. Muammanın Tarihsel Gelişimi.....	29
1.2.1. Arap Edebiyatında Muamma.....	29
1.2.2. Fars Edebiyatında Muamma.....	30
1.2.3. Türk Edebiyatında Muamma.....	33
1.3. Muammanın Şekil Hususiyetleri.....	42
1.4. Muammanın Kural ve Kaideleri.....	47
1.5. Muamma ve Lugaz.....	53

İKİNCİ BÖLÜM İNCELEME

2.1. Şerh-i Mu‘ammayât-ı Emrî’nin Tanıtımı ve Değerlendirilmesi ..	57
2.1.1. Eserin Adı ve Yazılış Tarihi	57
2.1.2. Eserin Mukaddimesi ve Sebebi Teşrihi	58
2.1.3. Kaideler ve Kaidelere Uygun Muamma Örneklemeleri	61
2.1.4. Eserde Yer Alan Muammalar ve Çözüm Yöntemi	62
2.1.5. Metin Dışı ve Metin İçi Göndermeler	68
2.1.6. Emrî Dışında Muamma Örneklerine Yer Verilen İsimler	71
2.1.7. Eserin Dili ve Üslubu	73
2.1.8. Eserin Söz Varlığı	74
2.2. Şerh-i Mu‘ammayât-ı Emrî’nin Muhtevası	77
2.2.1. Muammanın Kaideleri	77
2.2.1.1. A‘mâl-i Teshîlî	78
2.2.1.1.1. İntikâd	78
2.2.1.1.2. Tahlîl	80
2.2.1.1.3. Terkîb	81
2.2.1.1.4. Tebdîl	82
2.2.1.2. A‘mâl-i Tahsîlî	84
2.2.1.2.1. Tansîs ve Tahsîs	84
2.2.1.2.2. Tesmiye	85
2.2.1.2.3. Telmîh	86
2.2.1.2.4. Terâdüf ve İştirâk	88
2.2.1.2.5. Kinâye	89
2.2.1.2.6. Tashîf	90
2.2.1.2.7. Teşbîh ve İsti‘âre	92
2.2.1.2.8. A‘mâl-i Hisâbî	92
2.2.1.2.8.1. Üslûb-ı Harfî	93
2.2.1.2.8.2. Üslûb-ı İsmî	93
2.2.1.2.8.3. Üslûb-ı İhsâyî	94
2.2.1.2.8.4. Üslûb-ı İnhisârî	95
2.2.1.2.8.5. Üslûb-ı Rakamî	95
2.2.1.2.8.6. Üslûb-ı Siyâkat	96
2.2.1.3. A‘mâl-i Tekmîlî	96

2.2.1.3.1. Te‘lîf	97
2.2.1.3.1.1. Te‘lîf-i İttisâlî	97
2.2.1.3.1.2. Te‘lîf-i İmtizâcî	97
2.2.1.3.2. İskât	98
2.2.1.3.2.1. İskât-ı ‘Aynî	98
2.2.1.3.2.2. İskât-ı Misli	99
2.2.1.3.3. Kalb	99
2.2.1.3.3.1. Kalb-i Küll-i Vaz‘î	99
2.2.1.3.3.2. Kalb-i Küll-i Ca‘lî	100
2.2.1.3.3.3. Kalb-i Ba‘z-ı Vaz‘î	100
2.2.1.3.3.4. Kalb-i Ba‘z-ı Ca‘lî	101
2.2.1.3.3.5. Kalb-i Küllî	101
2.2.1.4. A‘mâl-i Tezyîlî	102
2.2.1.4.1. Tahrîk ve Teskîn	102
2.2.1.4.2. Teşdid ve Tahfîf	103
2.2.1.4.3. Medd ve Kasr	103
2.2.1.4.4. İzhâr ve İsrâr	104
2.2.1.4.5. Ma‘rûf ve Mechûl	104
2.2.1.4.6. Ta‘rîb ve Ta‘cîm	105

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM ŞERH-İ MU‘AMMAYÂT-I EMRÎ’NİN METNİ

3.1. Nüshaların Değerlendirilmesi ve Şeceresi	107
3.2. Nüsha Tavsifi	112
3.3. Metin Tesisi ile İlgili Açıklamalar	116
3.4. Çeviri Yazı İşaretleri	119
Metin	121
Sonuç	281
Kaynakça	285

Ön Söz

İlk örnekleri Arap edebiyatında verilen muammanın asıl inkişafı Fars edebiyatında olmuştur. Fars şair ve ediplerin muamma söylemeye olan ilgileri bu sanatın usul ve kaidelerini ihtiva eden risalelerin yazılmasına zemin hazırlamıştır. Zamanla bir gelenek hâlini alan ve çeşitli saiklerle tertip edilen bu risalelerin ilki Bedî'î-i Tebrîzî olarak bilinen Minûçehr Tâcir tarafından verilmiştir. Bu alandaki en güzel ve en olgun örnekler ise Şerefeddin Ali Yezdî, Mir Hüseyin Nişâbüri ve Mollâ Câmî tarafından kaleme alınmıştır.

Fars edebiyatı yoluyla Türk edebiyatına geçen muamma onlarca şair tarafından söylenmiş ve bu alanda bir edebî gelenek hasıl olmuştur. Türk edebiyatında ilk muamma örnekleri 15. asırda Mu'înî b. Mustafâ, Ali Şîr Nevâî, Muammâyî Alî tarafından ortaya konulmuştur. Muammanın olgunluk ve en parlak devresi ise 16. asır olup bu asırda Edirneli Emrî, Kınalızâde Ali Çelebi ve Ubeydî ön plana çıkmışlardır. Sonraki asırlarda da devam eden bu gelenek yirminci asra kadar varlığını devam ettirmiştir.

Muamma yazmak için sivri bir zihin ve kıvrak bir zekâyâ sahip olmanın yanı sıra edebî bir maharete sahip olmak gereklidir. Buna paralel olarak muamma yazmak kadar muamma çözmek de bir maharet olarak addedilmiş ve bu alanda muammanın teorisini ortaya koyan

risaleler ve şerhler yazılmıştır. Türk edebiyatında Bihiştî, Lâmiî Çelebi, Gelibolulu Sürûrî gibi isimlerin Fars edebiyatından yapmış oldukları muamma şerhleri bu edebî sanatın şerh geleneğinde önemli birer halkasını oluşturmuştur. Bu şârihler arasında zikredilmesi gereken isimlerden biri de Ahmed el-Muammâyî'dir.

Hayatı hakkındaki bilgileri çeşitli karinelere yola çıkarak oluşturduğumuz Ahmed el-Mu'ammâyî, 16. asırda yaşamış bir şârih ve şairdir. Mu'ammâyî'nin bilinen yegâne eseri *Şerh-i Mu'ammayât-ı Emrî*'dir. Mu'ammâyî bu eserinde Edirneli Emrî'nin altı yüz kadar muammasını muammanın kural ve kaidelerine göre tasnif etmiş ve her birini şerh etmiştir.

Çalışmamız, Ahmed el-Mu'ammâyî tarafından kaleme alınan *Şerh-i Mu'ammayât-ı Emrî* adlı eseri ve bu eserin incelemesini konu edinmektedir. Edirneli Emrî'nin muammalarının şerhini ihtiva eden eserin incelemesi yapılmış ve çeviri yazı metni hazırlanmıştır.

Çalışmamız, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında Edirneli Emrî ve Ahmed el-Mu'ammâyî hakkında bilgilere yer verilmiştir. Birinci bölümde muamma üst başlığı altında muamma kavramı, muamma ve lugaz, muammanın tarihsel gelişimi, şekil hususiyetleri, kural ve kaideleri üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde *Şerh-i Mu'ammayât-ı Emrî* nin incelemesi yapılmıştır. Muammanın çözümünde kullanılan kaidelere ve şârihin şerh yöntemine uygun olarak ele aldığımız bu bölüm eserin yapısı ve bölümleri hakkında detaylı bilgiler içermektedir. Üçüncü bölümde ise *Şerh-i Mu'ammayât-ı Emrî* nin nüshaları değerlendirilmiş, nüsha tavsifi yapılmış ve ardından eserin çeviri yazı metnine yer verilmiştir.

Bu çalışmanın ortaya konulmasında kıymetli hocalarımın katkılarını zikretmem gerekir. Bu anlamda öncelikle çalışma sürecinin her aşamasında bilgi ve tecrübelerini esirgemeyen, her anlamda desteklerini gördüğüm değerli hocam Prof. Dr. Ekrem Bektaş'a teşekkürü bir borç bilirim. Aynı şekilde sürecin her aşamasında bizlere rehberlik eden Dr. Öğr. Üyesi Gökhan Alp'e müteşekkirim. Yine çalışmamıza

tetkikleriyle katkıda bulunan Arş. Gör. Elif Tok, Hatice Arslan ve gönül bağı ile kardeş olduğum Ferhat Altun'a teşekkür ederim. Ayrıca eserin basımında emeği bulunan Basımevinin kıymetli çalışanlarına teşekkür ederim.

Salih Çetin
Şanlıurfa, 2023

“dün”den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

ŞERH-İ MU‘AMMAYÂT-I EMRÎ

METİN

سبحان الذي عمى اعظم اسمائه المسمى في بيوت اسرار لطفه
الاسنى وكنوز رموز اسمائه الحسنى . تخصصه بتخصيص محامده
وتسميته نعمائه . ونقدسه عن شوب التشبيه بانتماء دالائه
راجين من فضله تكميل اعمالنا بتسهيل مطالبنا وتحصيل آماننا
ثم الصلوات المترادفة والتسليمات المتضاعفة على سيدنا
ومولانا محمد . الذي لمكانته في قلب كل احد . وعلى الاله واصحابه
الذين فتحو ابواب اليقين . وازالوا التعية عن الفاعل كلكا
الدين . وبعد راي نكته شناس ارباب فطنت ذككا . ضمير
منير اصحابهم عقده كتابه . يوشيد . وستير قالميه كه
سر كشته باديه بيكسي قتهباي . فقره حقير احمد المعالي . بوند ارقم
رسائل معانك اكثر من تتبع . وفوائد قواعد وضوابط من
اليوبوب بعض اوقاته . ارباب طبلع سلميه . واصحاب
اوقان مستقيميه ايله مباحثه وذاكره . به رغبت كوسترد كچه
ياران تصفاه واخوان وفاهر االحاح ايليوبوب زبده شواي

[1b]

سبحان الذى عمى اعظم اسمائه الاسمى فى بيوت اسرار لطفه الاسنى و كنوز رموز اسمائه الحسنى نخصصه بتنصيب محامده و تسمية نعمائه و نقدسه عن شوب التشبيه بانتقاد آلائه راجين من فضله تكميل اعمالنا بتسهيل مطالبنا و تحصيل آماننا ثم الصلوات المترادفه و التسليمات المتضاعفه على سيدنا و مولانا محمد الذى له مكانه فى قلب كل احد و على آله و اصحابه الذين فتحوا ابواب اليقين و ازالوا التعمية عن الغاز مشكلات الدين¹

ve ba‘de re’y-i nükte-şinās-ı erbāb-ı fıtnat ü zekā ve zamīr-i münīr-i aşhāb-ı fehmi-ı ‘uqde-güşāya pūşide vü sefir qalmaya ki ser-geşte-i bādiye-i bī-kesī vü tenhāyī fakīr ü haqīr Aḥmed el-Mu‘ammāyī bundan aqdem resā’il-i mu‘ammānuñ ekşerin tettebbu‘ ve fevā’id-i kavā’id ü zavābıtından temettu‘ eyleyüp ba‘z-ı evkātta erbāb-ı tıbbā’-ı selīme ve aşhāb-ı ezhān-ı müstakīme ile mübāḥaşe vü müzākereye rağbet

¹ “En yüce isimleri, en büyük lütfunun sırlarını ve esmayihüsnaşının sembollerinin hazinelerini kendinde barındıran Allah’ın şanı ne yücedir. O’na hamdeder ve O’nu nimetleri ile tespih ederiz. O’nun benzerinin ve ondan başka ilahların olmadığına inanarak; işlerimizi tamama erdirmemizi, arzularımıza ve dileklerimizimize giden yolu bize kolaylaştırmasını umarak onu kutsarız. Sonra herkesin kalbinde yeri olan efendimiz ve mevlamız Muhammed’e ve yakın kapılarını açan, dini müşküllerdeki bilmecelerin karanlık taraflarını ortadan kaldıran âl ve ashabına katbekat salatlar ve selamlar olsun.”

gösterdikçe yārān-ı şafâ ve ihvân-ı vefâ mirâren ilhâh eyleyüp zübde-i şu‘arâ-yı [2a] rub‘-ı meskûn ve güzîde-i dehr-i bûkalemûn müşkil-güşây-yı zemîn ü zamân ser-defter-i zümre-i mu‘ammâiyân Emrî Çelebi’nün tab‘-ı bülend-pervâz ü hüner-perdâz ve zihn-i sihr-sâz ü hayâl-bâzından şudûr ü zühûr bulan mu‘ammayât-ı metn-i belâgat-meşhûn ve hayâlât-ı rengîn-i sihr-nümünüñ zeyl-i a‘mâlde cem‘ ü tertîb ve kavâ‘id zımnında te‘lif ü terkîb kılınmasına himmet tevakkû‘ eylemişler idi. Bu fakîr dahı dest-i mevâni‘den dâmen-i himmeti taḥlîş ve ba‘z-ı evkâtı ol ümniyyete taḥşîş kılup ol mes‘ûle icâbet göstermek derece-i imkândan dūr idi ammâ bu eṣnâda bu dâ‘iyenün ḥuşûline bâ‘iş oldur ki bu te‘lifün ‘unvânı efdal-i fużalâ‘ü’l-mütebahḥirîn vâriş-i ḥazret-i seyyidü’l-mürselîn menba‘-ı zülâl-i ‘ulûm ü ma‘ârif ser-çeşme-i zevârif ü ‘avârif **nazm:**

Muḥîṭ-i ma‘rifet baḥr-ı mürüvvet
Sipîhr-i mekremet ḥürşid-i ṭal‘at

Serîr-i ‘ilm u fazluñ cā-nişini
Şer‘at şadrınıñ bālâ-nişini

Mu‘atṭar büy-ı ḥulkî birle ‘âlem
Nesîm-enfâs-ı cân-baḥşiyle ḥoş-dem

şadrü’l-efâzıl baḥrü’l-fezâ’il müstecmi‘-i envâ‘ü’l-fününü’l-‘akliyye ḥāvî-i eṣnâfî’l-‘ulümü’ş-şer‘iyye ve’n-naqliyye Ahî-zâde ‘Abdü’l-ḥalîm [2b] Efendi el-Ḳâḍî bi’l-‘Asker el-Manşûr fi-Rûmilî lazâlt عقود الفضائل منظومة بايدى افكاره الثاقبه و عقد المسائل محلولة بانامل
نظاره الصائبه¹ nām-ı nāmî ve elkâb-ı girāmîleriyle mu‘anven ü muṭarraz ola. Ümmîddür ki maḳbûl-i erbâb-ı elbâb ve manzûr-ı enzâr-ı aşḥâb-ı aḥbâb olup mu‘azzez ola.² والله على مايشاء قدير و بإجابة الدعوات جدير

¹ “Erdemli işlerin düğümleri hâlâ onun derin (etkili) düşüncelerinin elinde dizilir ve meselelerin düğümleri bakışlarının parmak uçlarıyla çözülür.”

² “Ve Allah, her dilediğine kadirdir ve O, dualara icabet etmeye layıktır.”

Ta‘rif-i Mu‘ammâ

Mu‘ammâ bir kelâmdur ki remz ü îmâ ṭarîkiyle esmâdan bir ism üzerine delâlet eyleye be-şart-ı ân ki ṭab‘-ı selîm ve ḳalb-i müstakîm anuñ ḳabûlinden ibâ göstermeye.

A‘mâl-i Mu‘ammâyî

Dörde münkasımdur **taḥşîlî**, **tekmîlî**, **teshîlî**, **tezyîlî**dür. **Taḥşîlî** maddeye maḥşûşdur ki anuñla ḥurûf taḥşîl olunur ve **tekmîlî** şürete mensûbdur ki ḥurûf-ı ḥâşıla anuñla tertîb ü tekmîl bulur ve **teshîlî** maddede ile şüretten birisine ihtîşâsı olmayup belki her birisinin sühûletin ifade eyley. Pes bu aḳsâm-ı şelâsedden her birisi ismün vücûdî katında umûr-ı zarûriyyedendür. Ve **tezyîlî** umûr-ı muḥassenedendür ki ḥurûf-ı ism ‘ale’t-tertib ḥuşûl bulduḳdan soñra ba‘zı umûr-ı ‘arîziyye ile ri‘âyet olunmaḳdan ‘ibâretdür. Hâreket ü sükûn ve teşdîd ü taḥfîf [3a] ve bunların emşâli ba‘zı umûr ki maḥallinde beyân olunur, *inşâ‘allâhu te‘âlâ*.

A‘mâl-i Teshîlî

Dört kısmdur **intikâd**, **taḥlîl**, **terkîb**, **tebdîl**dür.

Ta‘rif-i İntikâd

Bir lafzuñ ba‘zı eczâsına vücûhdan bir vechle işâret eylemekden ‘ibâretdür, anda taşarruf şartıyla. Ma‘lûm ola ki eger taşarruf cüz-i evvel-i kelimedede vâki‘ olursa gerekdür ki fi’l-cümle bidâyete delâlet eyleyen elfâz ü ‘ibârâtlâ ḥarf-i evvel-i kelime muşârûn-ileyh intikâdı vâki‘ ola. Ser ü tâc ü efser ve rüy ü bālâ vü evc kelimelerin ve bunların emşâli elfâzî irâd kılup kelimenün ḥarf-i evvelin irâde eyleyeler.

Çünânki der-ism-i Behrâm

Çerḥe kılıç çekse o mirrîḥ-nâm

Bî-ser olur mihriyle mâh-ı tamâm

Ḥarf-i evvel-i kelime-i *mihr* ki *mîm*dür, *bî-ser* ‘ibâretiyle muşârûn-ileyh intikâdı vâki‘ olup ḥarf-i bâya tebdîli ḳaşd kılınmışdur ki maḳşûd bi’t-temşîldür ve *mâh*dan dahı üslûb-ı inḥişârî ve tesmiye vesâṭatıyla

kelime-i *lām* irāde kılınup anuñ dañı ħarf-i evveli muşārün-ileyh intikādı olup derece-i i'tibārdan sākıt olmuşdur.

Bu dañı maķşūd bi'z-zıkr vāķi' olmuşdur:

Ve der-ism-i Dāvūd

Kesüp almazsa bizden tıġūñ ey yār

Ser-i sevdā-zede bize olur bār

Kelime-i *sevdā* taħlil-i şünā'ı vāķi' olup cüz-i evveli ki *sevdür*, ħarf-i evveli *ser* kelimesiyle [3b] muşārün-ileyh intikādı vāķi' olup ve *dā* lafzına tebdilī kaşđ olunmuşdur ki maķşūd bi't-temşıldür ve *zede* kelimesinden dañı ħarf-i zā vü hānūñ suķūtına *bi-ze* 'ibāretiyle işāret kılınmuşdur.

Püşide olmaya ki bir kelime iki cüze taħlil olınsa taħlil-i şünā'ı, üç cüze olsa şülāşī ve dört cüze olsa rubā'ı ta'bīr iderler.¹

Ve der-ism-i Üveys

Zülf-i müşkīn-i dil-rubā görünür

Ay yüzi üzre çün dü-tā görünür

Aydan üslüb-ı inhişārī ile *sī* kaşđ kılınup ħarf-i evveli muşārün-ileyh intikādı vāķi' olduğdan soñra *çün dü-tā* 'ibāretinden *dü yā* kaşđ kılınup ba'zı taşarrufātla maķşūd huşüle peyveste olmuşdur.

Ve der-ism-i Bilāl

Bezm-i şevk içinde gördüm bir fenā evbāşını

Bal mumın yakdı evvel soñra yakdı başını

Mūmdan isti'āre mülāħazasıyla *elif* kaşđ kılınmuşdur.

Ve der-ism-i Behlül

Ġam-ı kadd u ħadūñle küşe-i gülşende ey dil-ber

Nihāl-i bī-ħod u serv ü gül oldı her biri bī-ser

Nihāl-i bī-ħod 'ibāretinden vesīle-i kināyet ile *nihāl-i bī-nihāl* ta'bīri kaşđ kılınmuşdur ki *nehl* hāşıl olur ve *serv ü gül* kelimeleri dañı *nehl*

¹ Püşide // iderler, der-kenār

Kaynakça

- Abik, Ayşehan Deniz. *'Alī Şīr Nevāyi Hamsetü'l-Müteħayyirīn Metin-Çeviri-Açıklamalar-Dizin*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 1. Basım, 2006.
- Ahmed Cevdet Paşa. *Belāgat-ı Osmāniye*. (haz. Turgut Karabey - Mehmet Atalay). Ankara: Akçaġ Yayınları, 2. Basım, 2017.
- Ahmed el-Muammāyi. *Risāle-i Muammā*. İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Bağdat Köşkü Kitaplığı, 000121, 1b-88b.
- Ahmed el-Muammāyi. *Risāle fi'l-muammā*. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 000566, 1b-94a.
- Ahmed Muammāyi. *Şerh-i Mu'ammeyāt*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, IUNEK Türkçe Yazma, NEKTY01355, 1a-96b.
- Ali Nazīmā - Faik Reşad. *Mükemmel Osmanlı Lüğati*. (haz. Necat Birinci - Kâzım Yetiş vd.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 4. Basım, 2018.
- Alp, Gökhan. *Tercüme-i Şakâ'ik-i Nu'māniyye, İbrahim b. Ahmed el-Amâsi [İnceleme-Tenkitletli Metin]*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu, 2021.
- Alp, Gökhan. *Münşeât-ı Kânî, Ebûbekir Kânî Efendi [İnceleme-Tenkitletli Metin]*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu, 2023.
- Altuner, Nuran. *Safai ve Tezkiresi (İnceleme-Tenkitletli Metin-İndeks)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Doktora Tezi, 1989.
- Arabzāde Mehmed Emin. *Mecmua-i Muammiyat*. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Giresun Yazmalar, 003647, 1b-203a.
- Arslan, Mehmet. "Divan Edebiyatı'nda Mu'ammâ", *Osmanlı Edebiyat-Tarih-Kültür Makaleleri*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2000.
- Arslan, Mehmet. "Feyzî'nin "Gül-i Sad-berg" Adlı Mu'ammâ Risâlesi", *Osmanlı Edebiyat-Tarih-Kültür Makaleleri*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2000.

- Arslan, Ömer. “XVI. Yüzyıl Şairlerinden Edirmeli Ubeydî'nin Muammaları”. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 26 (2021), 23-60.
- Bağdatlı Ahdî. *Gülşen-i Şu'arâ*. (haz. Süleyman Solmaz). e-kitap: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 2018. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56733,ahdi-gulsen-i-suarapdf.pdf?0>
- Baş, Münire Kevser. *Lâmiî Çelebi'nin Şerh-i Muammeyât Alâ Esmâ-i Hüsnâ'sı*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1999.
- Başpınar, Fatih. “Adli Dîvân'ında Çözümlü Muammalar”. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 22 (Mart 2021), 587-607.
- Beyânî, *Beyânî Tezkiresi (Tezkiretü's-şu'arâ)*. (haz. Aysun Sungurhan). e-kitap: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 2017. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55835,beyani-tezkiresipdf.pdf?0>
- Bilgiç, Gökhan. *Dervîş Muhammed Şifâyî, Şerh-i Şebistân-ı Hayâl (İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)*. Niğde: Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.
- Bilkan, Ali Fuat. *Nâbî Dîvânı II*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1997.
- Bilkan, Ali Fuat. *Türk Edebiyatında Mu'ammâ*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1. Basım, 2000.
- Ceyhan, Âdem. *Bedr-i Dilşâd'ın Murâd-nâme'si*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1994.
- Çeçen, Halil - Sağlam, Ayşe. *Rumûzî Mustafa Risâle-i Muammâ/Muamma Risalesi İnceleme-Metin*. İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları, 1. Basım, 2019.
- Çelebioğlu, Amil - Öksüz, Yusuf Ziya. *Türk Bilmeceler Hazinesi*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 1995.
- Çınar Alvan, Türkân. *Emrî Dîvânı'nın Nazım Bilgisi ve Belâgat Yönünden İncelenmesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2005.
- Çınarcı, Mehmet Nuri. “Tebriz Milli Kütüphanesinde Bulunan Türkçe El Yazmalarına Ek”. *The Journal of Academic Social Science Studies* 4/2 (2011), 99-110.

- Dihhudâ, Ali Ekber. *Lugatnâme*. (ed. Muhammed Muîn - Seyyid Ca'fer-i Şehîdî). 14. Cilt. Tahrân: İntişârât-ı Dânişgâh-i Tahrân, 1998.
- Dilçin, Cem. *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 12. Basım, 2019.
- Durmuş, İsmail. “Muamma”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/319-320. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Durmuş, Tuba Işınsoy. “Bir Hami Olarak Kınalızâde Ali Çelebi ve Muamma Türüne Katkısı”. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi* 3/4 (Aralık 2019), 124-140.
- Edib, Kemâl. “Fuzûlî'nin Mu'ammâ Risâlesi”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 7/(1) (2018), 61-109.
- Emrî Edirnevî. Muammayât-ı Emrî*. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Bağdatlı Vehbi Efendi, 001601, 1a-71a.
- Es-Seyyid Pîr Mehmed bin Çelebi. *Meşâ'irü's-şu'arâ*. (haz. Filiz Kılıç). e-kitap: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 2018. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59036,asik-celebi-mesairus-suarapdf.pdf?0>
- Gelibolulu Mustafa Âfî. *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*. (haz. Mustafa İsen). e-kitap: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 2017. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55739,kunhul-ahbarin-tezkire-kismpdf.pdf?0>
- Gökalp, Haluk - Şengül, Emin. “Lügaz ve Muamma Karşılaştırması ve Türün Kural Dışı Örnekleri”. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature* 7/4 (Sonbahar 2021), 1222-1249.
- Güleç, Hasan. “Ahîzâde Abdülhalim Efendi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/548. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Güleç, İsmail. *Bahrü'l-ma'ârifê Göre Edebî Kavramlar*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1997.
- Kaçar, Mücahit. “Molla Câmî'nin Manzûme-i Muammâ'sına Salâhaddin-i Uşşâkî Tarafından Yapılan Şerh”. *Esengü Bitig, Doğumunun 60. Yılında Zühâl Ölmez Armağanı*. (haz. Tümer Karaayak - Uğur Uzun-kaya). 1/473-484. İstanbul: Kesit Yayınları, 2021.
- “Kılıç, Filiz-Akboğa, Songül. “Muammâyî Ahmed Çelebi'nin Şerh-i Mu'ammeyât-ı Emrî Adlı Eseri”. *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi* 11/32 (2023), 1-12. <http://www.turukdergisi.com/>”DergiTamDetay.aspx?ID=1297

- Kemâliferd, Müjde - Tâlibiyân, Yahyâ. “Kadîmterîn Risâle-i Mu'ammâ'î-i Fârsî”. *Neşriye-i İlmî Pijûhişhâ-yi Nûsha-şinâsî ve Tashîh-i Mütûn* 1/2 (2022), 43-58.
- Kınalızâde Hasan Çelebi. *Tezkiretü 'ş-şu'arâ*. (haz. Aysun Sungurhan). e-kitap: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, 2017.
https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55834,kinalizade-hasan-celebi.pdf.pdf?0
- Koçoğlu, Turgut. “18. Asırda Yazılmış Münşiyâne/Üslûb-ı Âli Nesir ve Mensur Muammâ Örneği Bir Eser: Şefik-nâme”. *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi* 2/3 (2016), 101-112.
- Kubbealtı Lugati, Erişim 17 Kasım 2022. <http://lugatim.com>
- Kut, Günay. “Lâmî Çelebi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 27/96-97. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Lâmî Çelebi. *Mir'âtü'l-Esmâ ve Câm-ı Cihân-nümâ*. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, 4046, 11b-37a.
- Latîfi. *Tezkiretü 'ş-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ*. (haz. Rıdvan Canım). e-kitap: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, 2018.
https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/60327,latifi-tezkiretus-suara-ve-tabsiratun-nuzamapdf.pdf?0
- Levend, Ağâh Sırrı. *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 4. Basım, 2018.
- Levend, Ağâh Sırrı. “Nevâ'î'ye Atfedilen Bir Eser: Mu'ammeyât-ı Esmâ-i Hüsnâ”. *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*. (haz. Hakan Yaşar - Selçuk Karakılıç - Erdal Baran). 1/323-326. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2016.
- Levend, Ağâh Sırrı. “Nevâ'î'ye Atfedilen Esmâ-i Hüsnâ Muammalarının Sahibi”. *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*. (haz. Hakan Yaşar - Selçuk Karakılıç - Erdal Baran). 1/459-463. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2016.
- Lîmâyî, Emîr Nimetî - Niyâ, Mehdi Kâsım. *Emîr Ali Şîr Nevâî, Risâle-i Müfredât (der-Fenn-i Mu'ammâ)*. Tahran: İntişârât-ı Müşküh-i Dâniş, 2015.
- Muallim Nâci. *Osmanlı Şairleri*. (haz. Cemâl Kurnaz). İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1995.
- Muammâyî Ahmed Efendi. *Risâle fi'l-muammâ*. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Nuruosmaniye Koleksiyonu, 34 Nk 3951/2, 1b-10a.

- Muammâyî Ahmed Efendi. *Şerh-i Muammeyât-ı Emrî Çelebi*. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Nuruosmaniye Koleksiyonu, 34 Nk 3951/1, 1b-149a.
- Mu'ammeyât*. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Çelebi Abdullah Efendi, 328/1, 1b-79a.
- Münirî. *Münirî Dîvânı*. (haz. Eren Ersoy). e-kitap: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, 2017.
https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56095,muniri-divanipdf.pdf?0
- Nasrâbâdî, Mirzâ Muhammed Tâhir. *Tezkire-i Nasrâbâdî*. Tahran: Çâphâne-i Armağan, 1317.
- Necîb Mâyil-i Herevî. *Suver-i İbhâm der-Şi'r-i Fârsî*. Meşhed: İntişârât-ı Zevvâr, 1360.
- Nevâyî, Alî-Şîr. *Mecâlisü'n-Nefâyis (Giriş-Metin-Çeviri-Notlar)*. (haz. Kemal Eraslan). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2. Basım, 2015.
- Öntürk, Tolga. *Sürûri'nin Şerh-i Mu'ammeyât-ı Mir Hüseyin Adlı Eseri (İnceleme-Tenkilî Metin)*. Van: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.
- Pala, İskender. *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, 30. Basım, 2018.
- Reşîdüddin Vatvât. *Hada'ikü's-sihr fi deka'iki 'ş-şi'r*. nşr. Abbâs İkbâl-i Âştîyânî Tahran: Kitâbhâne-i Sinâ'î, Kitâbhâne-i Tahûrî, 1308.
- Risâle-i Mu'ammâ-yı Nevâî*. İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Emanet Hazinesi, 1773, 88b-93a.
- Riyâzî Muhammed Efendi. *Riyâzî 'ş-Şuara (Tezkiretü 'ş-Şuara)*. (haz. Namık Açıkgöz). e-kitap: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, 2017.
https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/54137,540229-riyazu39s-suarapdfpdf.pdf?0
- Saraç, M. A. Yekta. *Emrî ve Divanı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Doktora Tezi, 1991.
- Saraç, M. A. Yekta. “Emrî, Emrullah”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 11/164. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Saraç, M. A. Yekta. *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*. İstanbul: Gökkuşe Yayınları, 15. Basım, 2018.
- Saraç, M. A. Yekta. “Muamma ve Divan Edebiyatındaki Seyri”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 27 (Temmuz 2012), 297-310.
- Saraç, M. A. Yekta. “Türk Edebiyatında Muammâ”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/320-321. Ankara: TDV Yayınları, 2020.

- Sebzvârî, Mîrzâ Hüseyin Vâiz-i Kâşifi. *Bedâyi'ü'l-efkâr fî sanâyi'i'l-eş'âr*. nşr. Mîr Celâleddin Kezzâzî. Tahran: Neşr-i Merkez, 1369.
- Şehî Beg. *Heşt Bihişt*. (haz. Halûk İpekten vd.). e-kitap: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 2017.
https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=090897C329D9282FE9DFBECC96B2F937F7861363ED74009328CC54C8E8FD5206
- Summak, Abdülkadir. *Miftâhu'l-Belâga ve Misbâhu'l-Fesâha -Transkripsiyonlu Metin-*. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1999.
- Sünbülzâde Vehbî. *Luftiyye*. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, 5187, 1b-38a.
- Şemseddîn Sâmî. *Kâmûs-ı Türkî*. (haz. Fazılhak Nergiz - Aziz Ençakar). İstanbul: Şifâ Yayınları, 2016.
- Şerh-i Mu'ammâ*. İstanbul: İstanbul Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Koleksiyonu, 34 Ae Edebiyat 262, 1b-49b.
- Şerh-i Mu'ammayât*. Tahran: İran Meclis Kütüphanesi, 10-10247IR, 1b-65b.
- Tâhirü'l-Mevlevî. *Edebiyat Lügati*. (haz. Kemâl Edib Kürkçüoğlu). İstanbul: Enderun Kitabevi, 1994.
- Tarlan, Ali Nihad. *Divan Edebiyatında Tevhidler ve Muamma*. İstanbul: Ke-tebe Yayınları, 1. Basım, 2019.
- Taşköprüzâde Ahmed Efendi. *Mevzû'atü'l-'Ulûm*. çev. Taşköprüzâde Kemâlüddîn Mehmed Efendi. Ahmed Cevdet Tab'ı. İstanbul: İkdâm Matbaası, 1313.
- Top, Yılmaz. "Bursalı Seyyid Nakîb-zâde Ni'metî (ö. H.1060/M.1650?)'nin Muammâ Mecmuası ve Muammâları". *Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 2/5 (Güz 2014), 212-248.
- Uzun, Mustafa İsmet. "Ebced". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/68-70. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Ünver, İsmail. "Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler". *Türkoloji Dergisi* 11/1 (Mayıs 1993), 51-89.
- Zebîhullah Safâ, *Târîh-i Edebiyât der-Îrân*. 4. Cilt. Tahran: İntişârât-ı Firdevsî, 1364.

ŞERH-İ MU'AMMAYÂT-I EMRÎ

Edirneli Emrî, Türk edebiyatında muamma denilince ilk akla gelen ve bu alanda üstat olarak kabul edilen müstesna bir şairdir. Söylediği altı yüzü aşkın muammasıyla bu alanda en üretken isimlerin başında gelen Edirneli Emrî'nin bazısı müstakil olmak üzere pek çok muamma mecmuasında muammalarına yer verilmiş hatta bazıları şerh edilmiştir. Şöhretinin haklılığını temsil eden bu durum onun muammalarının şerhini ihtiva eden eserlerle başka bir boyuta taşınmıştır. Farklı formlarda ele alınan bu eserlerin en önemlisi izlediği yöntem, yaptığı tasnif ve uyguladığı tasarruflarla Ahmed el-Mu'ammâyî'ye aittir.

Bu kitap, Ahmed el-Mu'ammâyî tarafından yazılan *Şerh-i Mu'ammayât-ı Emrî* adlı eserin incelemesini ve metnini ihtiva etmektedir. XVI. yüzyıl şair ve şârihlerinden olan Ahmed el-Mu'ammâyî, Edirneli Emrî'nin altı yüz kadar muammasını muamma sanatının usul ve kaideleri bağlamında şerh ederek bu alanda önemli bir eser ortaya koymuştur. Eser Türkçeden Türkçeye bir muamma şerhi olması, muamma sanatının kaidelerinin hemen hepsi hakkında bilgi içermesi ve Emrî'nin muammalarının bu kaideler bağlamında çözüme kavuşturulması yönüyle şerh geleneğinde önemli bir yere sahiptir.

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
Tel. - Faks: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

ISBN 978-625-6769-29-8

